

МЕДІАЦІЯ VS ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ: ОСНОВНІ СПОСОБИ УРЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНИХ ТА ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВИХ КОНФЛІКТІВ

MEDIATION VS SETTLEMENT OF A DISPUTE WITH THE PARTICIPATION OF A JUDGE: MAIN MODES OF RESOLUTION OF CIVIL AND ECONOMIC CONFLICTS

Свхутич І.М., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри теорії права, конституційного та приватного права
Львівський державний університет внутрішніх справ

Здреник І.В., к.ю.н.,
доцент кафедри теорії права, конституційного та приватного права
Львівський державний університет внутрішніх справ

У статті досліджено основні способи урегулювання цивільних та господарських правових конфліктів крізь призму інституту врегулювання спору за участю судді та медіації. Зазначено, що медіація – переговорний процес, у межах якого обговорюються правові аспекти конфліктної ситуації, а також робиться спроба ідентифікації інтересів, зокрема особистих, комерційних, ділових, сімейних тощо, які лежать в основі конфлікту. Мета медіації – пошук взаємоприйнятної угоди, яка відповідає б інтересам сторін-сперечальників і дозволило б їм зберегти конструктивне спілкування в майбутньому. Медіатор тільки сприяє комунікації сперечальників, які завжди зберігають контроль і над самою процедурою медіації, і над остаточним результатом процедури вирішення спору, самостійно визначаючи можливість, а також умови його врегулювання. Тож медіація являє собою процес спілкування конфліктуючих сторін за участю третьої неупередженої особи – гаранта досягнення сторонами угоди, яка має відновити позитивні взаємини або принаймні пом'якшити умови конфлікту між сторонами конфлікту та запобігти його виникненню в майбутньому. Наголошено, що цілі і завдання медіації в цивільному й господарському праві, хоч і не є ідентичними, проте певною мірою збігаються, і для цього є підстави. По-перше, норми про медіацію та норми цивільного й господарського судочинства за своєю сутністю процесуальні, оскільки регулюють конкретний юридичний процес. Теорія «єдиного юридичного процесу», що активно розроблялася в 70-х роках минулого століття, має своєю основою положення про те, що процесуальне право охоплює все, чим встановлюється процедура і закріплюється форма здійснення будь-яких дій. Норми про медіацію та цивільні (господарські) процесуальні норми регулюють правовідносини в їх динаміці. Виходячи із цього, до предмета регулювання завжди обов'язково входять не тільки юридичні зв'язки між учасниками правовідносин, але й процесуальна діяльність з реалізації їхніх суб'єктивних прав та обов'язків.

Зроблено висновок, що під час урегулювання спору за участю судді метою є не відновлення порушеного, оспорюваного або невідомого права позивача та захист від обвинувачень відповідача, а спільне напрацювання ними взаємовигідних шляхів вирішення спору. Отже, процедура врегулювання спору за участю судді в цивільному та господарському праві є новою для національної правової системи. При цьому ця процедура є не медіацією, а самостійним інститутом господарського та цивільного процесуального права, спрямованим на мирне врегулювання спору між сторонами судової справи за участю судді, на розгляд якого передано ту чи іншу справу.

Ключові слова: медіація, врегулювання спору за участю судді, правові конфлікти, господарське право, цивільне право, суддя, переговорний процес, учасники цивільного й господарського обороту.

The main modes of resolving civil and economic conflicts in the light of the institution of dispute settlement with the participation of a judge and mediation are investigated. It is noted that mediation is a negotiation process, in which the legal aspects of the conflict situation are discussed. An attempt to identify the interests, including personal, commercial, business, family, etc., which underlie the conflict, is made. The purpose of mediation is to find a mutually acceptable solution that would meet the interests of the disputant parties and allow them to maintain constructive communication in the future. The mediator only promotes the communication of the disputants, who always retain control over the mediation procedure and the result of the dispute resolution procedure, independently determining the possibility and conditions of its settlement. Therefore, mediation is a process of communication between the conflicting parties with the participation of an impartial third party – the guarantor of the agreement reached by the parties, which should restore positive relations or at least mitigate the conditions of the conflict between the parties and prevent it in the future. It is emphasized that the goals and objectives of mediation in civil and economic law are not identical, but to some extent, they coincide, and there are grounds for this. First, the mediation rules and the norms of civil and economic litigation are inherently procedural, as they regulate a specific legal process. The theory of "single legal process", which was actively developed in the 70s of the last century, is based on the provision that procedural law covers everything that establishes the procedure and enshrines the form of any action. Mediation rules and civil (economic) procedural norms regulate legal relations in their dynamics. Thus, the subject matter of regulation always includes not only legal relations between the parties to the legal relationships, but also the procedural activities for the implementation of their subjective rights and obligations. It is concluded that in resolving a dispute with the participation of a judge, the purpose is not to restore the violated, disputed or unrecognized right of the plaintiff and protect the defendant from accusations, but to work conjointly on mutually beneficial ways to resolve the dispute. Thus, the procedure for resolving a dispute involving a judge in civil and economic law is new one for the national legal system. At the same time, this procedure is not mediation, it is an independent institution of economic and civil procedural law aimed at the peaceful settlement of disputant parties with the participation of a judge who tries a case.

Key words: mediation, dispute settlement with the participation of a judge, legal conflicts, economic law, civil law, judge, negotiation process, disputant parties in civil and economic cases.

Медіація є складним процесом, який в підсумку має сприяти ідентифікації «життєвої філософії» сторін конфлікту, їхньої системи цінностей та сприяти визначенню ієрархії їхніх потреб. Виходячи з бачення конфлікту як соціального феномену, викликаного зіткненням інтересів, поглядів, потреб або емоцій певних осіб чи груп, який проявляється, коли особи вступають у контакт і мають різні цілі, професійно реалізована медіація слугує тим системним механізмом, через який виявляється першопричина спору. Враховуючи, що конфлікт – це повсякденне явище,

що характеризує всю еволюцію людського суспільства, важливо вміти управляти ним конструктивно і перетворювати його на джерело, що генерують можливості і фактори прогресу, знижуючи по змозі його руйнівну силу.

За формою медіація – переговорний процес, у межах якого обговорюються правові аспекти конфліктної ситуації, а також робиться спроба ідентифікації інтересів, зокрема особистих, комерційних, ділових, сімейних тощо, які лежать в основі конфлікту. Мета медіації – пошук взаємоприйнятної угоди, яка відповідає б інтересам

сторін-сперечальників і дозволило б їм зберегти конструктивне спілкування в майбутньому. Медіатор тільки сприяє комунікації сперечальників, які завжди зберігають контроль і над самою процедурою медіації, і над остаточним результатом процедури вирішення спору, самостійно визначаючи можливість, а також умови його врегулювання. Тож медіація являє собою процес спілкування конфліктуючих сторін за участю третьої неупередженої особи – гаранта досягнення сторонами угоди, яка має відновити позитивні взаємини або принаймні пом'якшити умови конфлікту між сторонами конфлікту та запобігти його виникненню в майбутньому.

Ефективність медіаційної процедури визнана Європейським Співтовариством, яке рекомендує її впровадження як основний метод альтернативного вирішення спорів на досудовому етапі та під час судового розгляду, що й відображено, зрештою, в підписаній Україною Угоді про асоціацію України з Європейським Союзом (далі – ЄС). Країни ЄС дали згоду на те, що забезпечення верховенства права та кращого доступу до правосуддя має охоплювати доступ і до судових, і до позасудових методів врегулювання спорів. Як свідчить практика, у країнах Європи 80 % спорів, що перебувають у провадженні суду і передаються на медіацію, вирішуються без судового розгляду [1]. Так, 21 травня 2008 р. Європейський Союз прийняв Директиву 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу, мета якої – спростити доступ до методів альтернативного врегулювання спорів і сприяти мирному вирішенню спорів через стимулювання використання медіації й забезпечення збалансованих взаємовідносин між медіацією й судовим провадженням. Пунктом 8 Преамбули до Директиви 2008/52/ЄС встановлено, що положення цієї Директиви застосовуватимуться лише до медіації в міжнародних спорах, але ніщо не повинно заважати державам-членам застосовувати ці положення також у внутрішніх медіаційних процесах [2].

Медіація законодавчо закріплена майже в усіх розвинених країнах та успішно там застосовується. В Україні процедура медіації вже регламентована на законодавчому рівні, що значно полегшує її застосування на практиці. Зокрема, 16 листопада 2021 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про медіацію» [3], а 15 грудня 2021 р. він набув чинності. Його положеннями передбачається визначення правових засад та порядку проведення медіації в Україні, які полягають у такому: процедура медіації застосовуватиметься в будь-яких конфліктах (спорах), які виникають, зокрема, з цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних правовідносин, а також у кримінальних провадженнях під час укладення угод про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим та в інших сферах суспільних відносин; фізичні та юридичні особи зможуть звернутись до медіатора для проведення медіації як до звернення до суду, третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу, так і під час судового, третейського чи арбітражного провадження або під час виконання рішення суду, третейського суду чи міжнародного комерційного арбітражу; медіація проводитиметься за взаємною згодою сторін медіації відповідно до принципів добровільності; конфіденційності; незалежності та нейтральності, неупередженості медіатора; самовизначення та рівності прав сторін медіації тощо [3].

Серед провідних юристів, професійних медіаторів, фасилітаторів варто назвати таких вчених: Н. Ковалко, М. Саєнко, В. Каневська, Н. Стефанів, Л. Швецова, А. Сергеева, С. Сергеева, О. Тютюн, С. Хеда, Н. Крестовська, Л. Романазде та ін. Серед європейських вчених, експертів, медіаторів варто згадати Б. Марша, А. Залара, А. Герамі, Р. Дендофера, Ж. Вуда, М. Джона та ін.

Інститут медіації та проблеми його впровадження в Україні також є предметом досліджень таких вітчизняних науковців і практиків, як: С. Бондаренко-Зелінська,

Г. Запара, Н. Гончарова, В. Могиль, М. Дякович, В. Землянська, В. Комаров, Т. Подковенко та ін. Останнім часом вчені досліджують і судову медіацію. Зокрема, окремі її аспекти висвітлюють у своїх працях І. Бутирська, О. Блажівська, М. Грицишина, В. Резнікова, В. Чернишова, М. Карташов та ін.

На переконання вчених, медіація являє собою альтернативний спосіб вирішення спорів, що, з одного боку, свідчить про досить високий рівень розвитку правової культури сучасного суспільства, а з іншого – наділяє сторони процесу правом обирати найефективніший і прийнятний для останніх спосіб вирішення наявного конфлікту, враховуючи, однак, основоположні принципи права, які віддзеркалюють фундаментальні цінності суспільного розвитку, серед яких: добросовісність, розумність, справедливість, що є водночас основою для реалізації принципу верховенства права в Україні [4]. Процедура медіації необхідна для того, щоб сторони за участю незалежних осіб (медіаторів) могли дійти згоди і досягти взаємоприйняттого результату. Переваги впровадження медіації та інших альтернативних можливостей врегулювання спорів очевидні і щодо держави, і щодо учасників правових відносин, між якими існує правовий конфлікт. Соціальна роль примирення як способу вирішення спору полягає не тільки у відновленні і збереженні суспільної згоди, «але й у культивуванні почуття стабільності та впевненості учасників суспільних відносин у наявному правопорядку» [5].

З огляду на це, медіатори, адвокати та науковці обговорюють можливість запровадження обов'язкової медіації у вирішенні цивільних та господарських правових спорів.

Так, на думку С.В. Дяченко, інститут медіації в цивільному процесі є ефективною формою позасудового вирішення спорів, яку вчені розглядають як, по-перше, альтернативне вирішення спору – тобто сторона не звертається до системи й шукає інший спосіб вирішення конфлікту; по-друге, як процес, переговори, спрямовані на вирішення суперечки; по-третє, як посередництво, врегулювання суперечки за участю неупередженої та нейтральної сторони (посередника). З огляду на це, аналізуючи визначення медіації, дослідниця виділяє такі елементи цього явища: 1) альтернативу медіації стосовно судового розгляду; 2) добровільний вибір процедури посередництва конфліктуючими сторонами; 3) наявність медіатора, котрий здійснює посередництво у вирішенні суперечок, покликаний всіляко сприяти запобіганню чи пом'якшенню конфлікту, а отже, відмові в судовому спорі, припиненню вже розпочатого судового процесу; у медіації бере участь медіатор, який не є зацікавленою стороною, а навпаки, допомагає досягти згоди між сторонами, допомагає у вирішенні спору, але не на користь особи, а на результат загалом; 4) визначення мети медіації – знаходження компромісу, стабільної та взаємодостовірної сторони угоди при вирішенні спору [6].

Отже, найбільш медіабельними вважаються конфлікти, сторони якого мають спільні соціальні, комерційні або інші контакти; для сторін якого не є вигідними чи неприйнятними публічний характер і форми вирішення конфлікту й існує гостра необхідність дотримання принципу конфіденційності; положення сторін у конфлікті сумнівне, вони не впевнені в тому, що в разі судового розгляду суд прийме саме їх сторону і винесе вигідне для них рішення – спір загрожує виявитися зтяжним й емоційно виснажливим; витрати на судочинство в підсумку можуть перекрыти ціну перемоги.

Цілі і завдання медіації в цивільному й господарському праві, хоч і не є ідентичними, проте певною мірою збігаються, і для цього є підстави. По-перше, норми про медіацію та норми цивільного й господарського судочинства за своєю сутністю процесуальні, оскільки регулюють конкретний юридичний процес. Теорія «єдиного юридичного процесу», що активно розроблялася в 70-х роках минулого століття, має своєю основою положення про те,

що процесуальне право охоплює все, чим встановлюється процедура і закріплюється форма здійснення будь-яких дій. Норми про медіацію та цивільні (господарські) процесуальні норми регулюють правовідносини в їх динаміці. Виходячи із цього, до предмета регулювання завжди обов'язково входять не тільки юридичні зв'язки між учасниками правовідносин, але й процесуальна діяльність з реалізації їхніх суб'єктивних прав та обов'язків.

По-друге, саме момент виникнення правовідносин з медіативного врегулювання спору в багатьох випадках збігається з цивільним (господарським) судочинством, не кажучи вже про збіг суб'єктного складу учасників правовідносин. І нарешті, по-третє, завершенням позитивного результату процесу медіації є мирові угоди, затверджені судом, внаслідок яких судочинство з урегульованої суперечки припиняється без права подальшого порушення провадження в тотожній справі. Водночас реалізація права укласти мирову угоду, зокрема за результатами процедури медіації, не безумовна – суд не затверджує мирову угоду сторін, якщо це суперечить закону чи порушує законні інтереси інших. Однак порушувати власні інтереси будь-яка з осіб, які беруть участь в укладанні мирової угоди, може.

Відзначимо, що медіація складається з кількох основних етапів: первинне ознайомлення медіатора з конфліктом, його сторонами і змістом; введення в медіацію; презентація сторін; перша дискусія (формулювання ключових питань, які потребують вирішення); кокус (індивідуальна бесіда); друга дискусія (розроблення способів вирішення конфлікту); складання угоди; вихід з медіації [7]. При цьому, результативність проведення процедури медіації безпосередньо залежить від того, наскільки ефективно справлятиметься зі своїми функціями медіатор протягом усього процесу вирішення конфлікту. Медіатор практично повністю бере на себе організацію переговорного процесу й особисто контролює і регулює характер взаємодії між сторонами на кожному етапі розв'язання конфлікту.

Однією з ключових причин того, що сторони часто не можуть вичерпно і грамотно вирішити конфлікт без організації процесу врегулювання незалежним, кваліфікованим спеціалістом, є той факт, що сторони конфлікту завжди є зацікавленими особами. Ця особливість вносить серйозні корективи в характер процесу вирішення конфлікту: упереджене ставлення формує одностороннє ставлення до бачення конфлікту, методів його розв'язання, відбувається ігнорування позиції іншої сторони, її мотивів, інтересів. Конкурентний статус сторін визначає той факт, що вони не мають доступу до конфіденційної інформації один одного, і це створює (найчастіше) непереборні перешкоди для розроблення взаємоприйнятної рішення, яке дозволило б успішно врегулювати конфлікт.

Подібні особливості двостороннього вирішення конфлікту в більшості випадків негативно впливають на здатність учасників конфлікту провести адекватний, професійний аналіз конфлікту, що в підсумку призводить до помилок у виробленні остаточного взаємоприйнятної рішення.

Важливою властивістю такого формату вирішення конфлікту є той факт, що сторони здебільшого не є кваліфікованими фахівцями, які професійно володіють соціологічними і психологічними методами вирішення конфліктів. Саме тому, за наявності суттєвого конфлікту між сторонами, виникає потреба звернутися до спеціаліста-медіатора, який на професійному рівні володіє знаннями щодо структури, закономірностей, динаміки конфлікту та методів його врегулювання, тож може професійно й ефективно проаналізувати конфлікт та з огляду на його результати виробити найоптимальнішу стратегію його ефективного вирішення.

Окрім некомпетентності сторін й усвідомленого ними неприйняття опозиційних своїм інтересів, особливо важливим є емоційний компонент конфлікту. При цьому що довше триває процес врегулювання конфлікту, то від-

чутнішим для сторін є емоційний тиск, який в підсумку призводить до ескалації конфлікту, переходу його в гострі форми. Результатом такої емоційної ескалації може стати остаточний розрив у відносинах, втрата соціального та іншого зв'язку, неможливість подальшого конструктивного співробітництва. Це неприйнятно для господарських відносин, зокрема у вигляді удару в такому випадку по репутації, адже суб'єкти господарських відносин з побоюванням дивитимуться на партнера, за яким закріпилася думка як про компаньйона, який не завжди може конструктивно розв'язувати проблеми, виникнення яких для сучасного бізнесу не є чимось незвичайним [8].

Тому одним з найважливіших завдань медіатора в ролі аналітика конфлікту є перевірка сторін на факт усвідомлення всіх основних пунктів угоди, щоб сторони мали чітке усвідомлення того рішення, яке було вироблене ними в процесі проведення процедури медіації. Протягом усієї процедури медіатор аналізує пропозиції сторін на реалізацію й актуальність, оскільки сторони, переживаючи сильні емоції, не завжди можуть трезво оцінити реалістичність запропонованих іншою стороною ідей, часто погоджуючись, керуючись емоціями, з неконструктивними ідеями, або, навпаки, будучи емоційно збудженими чи озлобленими, можуть відхилити конструктивні пропозиції. З тією ж імовірністю сторона може не усвідомлювати деструктивний характер своїх пропозицій і переконань, відхиляючи і закриваючись від будь-якого вихідного ззовні інакомислення. Подібні обставини часто вимагають зовнішньої конструктивної критики незацікавленої особи, яка допоможе трезво, холоднокривним розумом переосмислити зміст або форму деяких установок, аргументів, пропозицій сторін, які самі собою можуть мати не завжди конструктивний характер.

Процедура врегулювання спору за участю судді в господарському судочинстві має свої особливості. Так, глава 4 розділу 1 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) закріплено підстави та порядок застосування процедури врегулювання спору за участю судді в господарських судах [9]. Вказані норми передбачають можливість спілкування сторін із суддею (спільно або окремо) поза межами судового засідання задля врегулювання спору, який перебуває на стадії підготовчого засідання, мирним шляхом. І. Бутирська, досліджуючи зазначений вище інститут процесуального законодавства, зазначає, що нове процесуальне законодавство «суттєво змінює зазначені процесуальні кодекси (Господарський процесуальний кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України), уніфікувавши їх та запровадивши багато нових, раніше незнаних вітчизняній правовій системі, норм та інститутів. Нова редакція Господарського процесуального кодексу України передбачає чимало новел у процесі вирішення господарських спорів, серед яких і запровадження нового примирювального інституту – врегулювання спору за участю судді» [10].

Однак примирення сторін судового процесу не можна вважати абсолютно новим та раніше невідомим господарському судочинству. Так, ст. 4 Закону України «Про арбітражні (господарські) суди» були визначені засади здійснення правосуддя арбітражними (господарськими) судами, однією з яких було арбітрування. Зміни до цього Закону були внесені в процесі так званої «малої судової реформи» 2001 року, під час якої принцип арбітрування було вилучено з основних засад господарського судочинства. Суть його полягає в тому, що у вирішенні господарського спору основною метою арбітра є приведення представників сторін до законної угоди, яка фіксується в рішенні суду. У разі, коли сторони не змогли дійти згоди (укласти угоду) або угода не відповідає закону, арбітр ухвалює рішення, яке може збігатися з позицією однієї зі сторін або ґрунтуватися на позиції судді щодо конкретного

спору [11]. Отже, суддя господарського суду, керуючись принципом арбітражування, мав право вчиняти дії, спрямовані на примирення сторін у справі та їх приведення до мирного врегулювання. Тому можна зазначити, що цей принцип закладено в основу нововведеного інституту врегулювання спору за участю судді [12]. Суддя має можливість активно використовувати свій професійний досвід, судову практику з аналогічних справ тощо, а тому не є медіатором. При цьому ні законодавець, ні прихильники цієї моделі не враховують того факту, що судова практика не є джерелом права, має несталі характер та залежить тільки від конкретних обставин справи, які в більшості навіть однотипних спорів не є одноманітними.

Отже, врегулювання спору за участю судді – це спосіб вирішення справи, яка перебуває в суді (щодо якої відкрито провадження) за участю судді-доповідача, який ґрунтується на принципах добровільності та конфіденційності і спрямований на мирне врегулювання справи між сторонами. Для правильного розуміння інституту врегулювання спору за участю судді потрібно дослідити його основні засади, вихідні положення, на яких ґрунтується проведення зазначеної процедури. При цьому принципи досліджуваного процесуального інституту не закріплені в чинному законодавстві, але їх можна узагальнити з огляду на його правову природу.

До основних принципів інституту врегулювання спору за участю судді можна зарахувати такі:

– Добровільність участі сторін у процедурі. Так, відповідно до ч. 1 ст. 186 ГПК України врегулювання спору за участю судді здійснюється за згодою сторін до початку розгляду справи по суті [9]. Обґрунтованим є зауваження В. Резнікової, що слово «добровільність» акцентує, що рішення не може бути результатом зовнішнього примусу чи активного переконання будь-кого в необхідності певного спрямування дій – воно не повинно бути результатом активного впливу волі іншої особи, а лише результатом вибору суб'єкта господарювання, що ґрунтується на повній інформації про ситуацію [13].

– Рівність сторін. Цей принцип належить до загальноправових та загальнопроцесуальних і характерний для господарського судочинства. Б. Ратушна зазначає, що найкращий процесуальний ефект принципу рівності досягається саме в межах загальної моделі судочинства, збалансовуючи правові можливості сторін у доведенні перед судом своєї правоти і тим самим закладаючи підвалини справедливого розгляду справи [14]. Проте якщо, досліджуючи інститут врегулювання спору за участю судді, принцип рівності сторін розглядати як аспект їх змагальності, то за такої умови призначення цього процесуального інституту перетвориться на факультативну стадію цивільного процесу та втратить своє основне призначення примирювальної процедури. Тож вважаємо, що в межах досліджуваного інституту принцип рівності сторін означає надання сторонам у справі рівних прав на пропонування варіантів вирішення ситуації, однак часу для висловлення своєї позиції на загальних зустрічах та на закритих нарадах із судом тощо.

– Конфіденційність. Досліджувати цей принцип потрібно із співвідношенні з принципом гласності господарського процесу. Відповідно до ч. 1 ст. 8 ГПК України розгляд справ у господарських судах здійснюється усно і відкрито, крім випадків, передбачених цим кодексом [9]. Ратифікувавши Європейську конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, Україна взяла на себе міжнародні зобов'язання забезпечити гласне слухання (publichearing) справ у судах, що є невід'ємним складником права на справедливий суд, наданого кожному відповідно до ст. 6 цієї конвенції [15].

Гласність судового процесу означає його фіксацію технічними засобами, присутність будь-яких осіб у судовому засіданні, можливість проводити в залі судового засідання фотозйомку, відео- та аудіозапис тощо. Окрім цього, гласність судового процесу означає не тільки відкритість судового розгляду справи, а й вільний доступ до судових рішень та інформації про судові справи. Протилежною за своїм змістом є процедура врегулювання спору за участю судді. Так, інформація, отримана будь-якою зі сторін, а також суддею під час проведення врегулювання спору, є конфіденційною. Під час проведення врегулювання спору за участю судді протокол наради не ведеться та не здійснюється фіксування технічними засобами (ч. 8 ст. 188 ГПК України). Зокрема, ні сторони, ні суддя не мають права використовувати та розголошувати інформацію, отриману під час спільних нарад, суддя не має права без дозволу сторони розголошувати інформацію, отриману на закритих нарадах. Вбачається, що саме задля реалізації цього принципу передбачена передача справи на розгляд іншому судді в разі продовження розгляду справи по суті.

– Арбітражування. На підставі цього принципу забезпечується сприяння сторонам спору (конфлікту) в досягненні згоди, напрацювання шляхів вирішення спору під час переговорів та отримання такого результату, який буде вигідний одночасно протилежним сторонам судової справи. У результаті реалізації цього принципу відбувається трансформація відносин сторін спору. Тобто під час врегулювання спору за участю судді метою є не відновлення порушеного, оспорюваного або невизнаного права позивача та захист від обвинувачень відповідача, а спільне напрацювання ними взаємовигідних шляхів вирішення спору.

Отже, процедура врегулювання спору за участю судді в цивільному та господарському праві є новою для національної правової системи. При цьому ця процедура є не медіацією, а самостійним інститутом господарського та цивільного процесуального права, спрямованим на мирне врегулювання спору між сторонами судової справи за участю судді, на розгляд якого передано ту чи іншу справу.

Підкреслюючи значення медіації, зазначимо, що вона покликана доповнити наявні в державі юрисдикційні механізми, надавши можливість учасникам цивільного й господарського обороту нові можливості для врегулювання суперечок, що виникають у цій сфері. Саме тому медіацію варто розглядати як інструмент гармонізації суспільних відносин на прикладі окремих прецедентів. Це важливо для того, щоб у процесі інституціоналізації мати уявлення про медіаційну практику не тільки в глобальному, стратегічному масштабі, але і в розрізі оперативного управління організаційними змінами. Для судової системи застосування медіації в діяльності судді означало б створення якогось «буферного» механізму, який відсіював би частину конфліктів і забезпечував би ще ефективніше вирішення тих конфліктів, розв'язання яких можливе лише в рамках класичного судочинства і де виявилися неефективними альтернативні методи.

Однак, попри позитивні поступки, українське суспільство ще не сповна усвідомило значущість медіації, що зумовлено відсутністю достатньої інформації про відповідні процедури доступу до правосуддя, небажання людей оплачувати послуги посередників і відсутність традиції переговорів у нашій культурі. Отож основними очікуваннями від процесу вирішення спору через медіацію є: розуміння сторонами необхідності збереження взаємних дружніх відносин; необхідність швидкого врегулювання спору; бажання сторін спору не надавати широкого розголосу суперечці, яка виникла між ними; зниження розміру судових витрат тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Юнін О. С. Деякі теоретичні аспекти медіації як альтернативного способу вирішення цивільно-правових спорів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4. С. 112–117. <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/739/1/16.pdf>.
2. Директива 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах. *База даних «Законодавство України» / ВР України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a95#Text.
3. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. *База даних «Законодавство України» / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>.
4. Жушман М. В. Медіація у цивільному судочинстві. *Юридичний науковий журнал*. 2021. № 12. С. 128. URL: http://www.lsej.org.ua/12_2021/29.pdf.
5. Ясиновський І. Г. Проблеми впровадження та проведення медіації в Україні. *Актуальні проблеми політики*. 2015. № 55. С. 260–267.
6. Дяченко С. В. Запровадження медіації для вирішення сімейних спорів у цивільному судочинстві України: судова практика. *Юридичний науковий журнал*. 2020. № 2. С. 121. URL: http://lsej.org.ua/2_2020/32.pdf.
7. Белінська О. В. Медіація – альтернативне вирішення спорів. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 5. С. 158–173.
8. Дамбаева І. В., Курманбаев М. М. Медиация как способ защиты деловой репутации. *Universum: экономика и юриспруденция*. 2016. № 12. С. 22–24.
9. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.
10. Бутирська І. Врегулювання спору за участю судді: перспективи запровадження у Господарський процесуальний кодекс. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 12. С. 79–83.
11. Степанова Т. В. Принцип арбітрування як основний принцип господарського судочинства. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. Одеса, 2008. Т. 11, вип. 20, ч. 1. С. 125–130.
12. Левіцький Є. Медіація vs врегулювання господарського спору за участю судді. *Юридична газета*. 2017. № 27–28 (577–578). С. 44–45.
13. Резнікова В. Медіація (посередництво) як спосіб вирішення господарських спорів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. «Юридичні науки»*. 2012. Вип. 90. С. 10–15.
14. Ратушна Б. П. Принцип рівності сторін у цивільному процесі України. *Митна справа*. 2015. № 4 (2). С. 98–102.
15. Тимченко Г. П. Принцип гласності і відкритості судового розгляду: теорія, історія та перспективи розвитку. *Держава і право*. 2010. Вип. 49. С. 258–265.